

Klippans kommun
Barn- och utbildningsförvaltningen
264 80 KLIPPAN

2009-09-25
1 (14)
Dnr: 00-2008:474

Utbildning för nyanlända elever

Kvalitetsgranskning av Antilopenskolan och Gymnasieskolan i Klippans kommun

Sammanfattande bedömning

- I Klippans kommun saknas samlad kunskap om nyanlända elevers rätt till utbildning och man genomför inte någon uppföljning och utvärdering av utbildning för nyanlända elever.
- Skolorna tar inte reda på nyanlända elevers tidigare kunskaper i tillräcklig omfattning och därmed får de inte heller den utbildning de har rätt till.
- Undervisningen är inte tillräckligt anpassad till varje enskild elev och eleverna får inte det stöd de har rätt till.
- Eleverna går miste om svenska som andraspråk, modersmålsundervisning och studiehandledning på modersmålet.
- Värdegrundsarbetet behöver utvecklas så att nyanlända elever blir en del av skolornas sociala gemenskap.
- Personalens kompetens för att arbeta med nyanlända elever behöver stärkas och det behövs fler modersmåls lärare i kommunen.

Inledning

Skolinspektionen genomför en kvalitetsgranskning av utbildning för nyanlända elever under perioden januari till juni, 2009. Granskningen av Antilopenskolan och gymnasieskolan i Klippans kommun ingår i detta projekt. Övergripande iakttagelser och slutsatser inom området kommer att redovisas i Skolinspektionens rapport "Utbildning för nyanlända elever".

Övergripande information om kvalitetsgranskningen och projektplanen för kvalitetsgranskningen finns på Skolinspektionens webbplats (<http://www.skolinspektionen.se/Kvalitetsgranskning/>).

Skolinspektionens kvalitetsgranskningar ska bidra till förbättrad måluppfyllelse genom att tydliggöra behov av utveckling inom prioriterade områden, så att skolor, övriga verksamheter och huvudmän ges förutsättningar för att genomföra förbättringar. Huvudsyftet är att granska hur lärare, rektorer och huvudmän tar sitt ansvar för undervisningens kvalitet, med fokus på elevernas kunskapsresultat.

Tidigare studier har visat att många av de lärare och skolledare som möter nyanlända elever har ett djupt engagemang och en stor öppenhet mot eleverna och deras vårdnadshavare. Men nyanlända elever får ändå inte alltid en utbildning som är likvärdig och heller inte alltid anpassad till elevens individuella behov och förutsättningar. Det råder skillnader mellan kommuner i sätt att organisera och genomföra utbildningen och måluppfyllelsen är generellt sett låg. Forskning och tidigare inspektioner visar att den utbildning nyanlända elever får inte alltid är anpassad till elevens individuella behov och förutsättningar. Nyanlända elever får ofta ensidigt ägna sig åt att lära sig svenska som andraspråk medan tillgång till andra ämnen många gånger är begränsad. Erfarenheter från inspektion visar också att eleverna inte heller erbjuds undervisning i modersmålet eller studiehandledning i modersmålet i tillräcklig utsträckning. Många nyanlända elever upplever enligt tidigare studier svårigheter i kontakten med andra elever och att bli en del av den sociala gemenskapen i skolan.

Skolinspektionen har därför valt att genomföra en kvalitetsgranskning med inriktning mot kommunernas och skolornas insatser för att nyanlända elever ska få en likvärdig utbildning med god kvalitet. Totalt har 14 kommuner och 34 grund- och gymnasieskolor i landet granskats.

Resultatet av Skolinspektionens kvalitetsgranskning redovisas dels i en sammanfattande rapport, dels i rapporter/beslut med bedömningar för varje granskad kommun och i vissa fall även skolor, där Skolinspektionen tar ställning till om kommunen uppfyller skolförfattningarnas krav och med vilken kvalitet undervisningen bedrivs. I de fall behov av åtgärder framkommit, ansvarar kommunen för att åtgärder vidtas som syftar till förbättring.

Klippans kommun har ingått i kvalitetsgranskningen och resultatet redovisas i detta beslut. Underlaget till beslutet består av dokument från kommunen, Antilopenskolan och gymnasieskolan, samt av information som samlats in vid intervjuer den 22-23 samt 30 januari 2009. I kommunen och skolorna genomfördes intervjuer med politiker, förvaltningschef, rektorer samt ett urval av lärare och elever. Beslutet grundar sig även på annan information som finns inom Skolverkets nationella uppföljningssystem eller annat offentligt material samt information från Skolinspektionens regelbundna tillsyn år 2009. Företrädare för kommunen och skolorna har beretts möjlighet att sakgranska vad som framkommit vid granskningen. Ansvariga för kvalitetsgranskningen i Klippans kommun har varit Marcus Johansson, Birgitta Knutsson Rohdin, Helena Olive-stam Torold, Jaqueline Engdahl och Iréne Sehlin.

Fråge-/granskningsområden

Skolinspektionen har granskat två olika frågeområden med underliggande delfrågor.

1. Hur är det att vara nyanländ elev i skolan?

Fokus i denna kvalitetsgranskning har varit att granska skolornas förmåga att genom en individuell planering anpassa undervisningen till varje elev samt i vilken utsträckning skolorna utgör en trygg miljö med inriktning mot lärande. I de fall granskningen

finner att kommunen/skolan lyckats möta elevens behov på ett bra sätt har också undersökts vad som gjort att de lyckats. I motsvarande fall har undersökts vilka hinder som finns.

I detta sammanhang har även undersökts hur kommunens strategier för de nyanlända ser ut, hur samverkan mellan olika berörda parter i samhället fungerar och i vilken utsträckning skolan har fungerande rutiner för mottagande och skolinledning. Vidare har eventuell förekomst av kränkningar undersökts.

2. I vilken mån är undervisningen för nyanlända elever ändamålsenlig?

Huvudfokus inom detta område har varit på vilket sätt man kan se att undervisningen är organiserad utifrån varje nyanländ elevs behov och förutsättningar, om skolan värderar elevens kunskaper och utformar undervisningen så att eleven får fortsätta att utvecklas från sin nivå. Det har också varit viktigt att undersöka vilken kompetens personalen som undervisar de nyanlända har när det gäller språkutveckling samt hur kommunen gör för att få den kompetens som behövs.

Inom detta område har också granskats hur kommunen samordnar sina resurser, om skolan har tydliga rutiner för vem som har ansvar för elevens undervisning, i vilken utsträckning kommunen satsar på modersmålsundervisning. Även frågor om hur skolan och kommunen följer upp elevernas kunskapsutveckling och använder resultaten som grund för analys och omprövning av mål och metoder har behandlats.

Med nyanlända elever avser Skolinspektionen elever som inte har svenska som modersmål och inte heller behärskar det svenska språket och som anländer nära skolstarten eller under sin skoltid i grundskolan, gymnasieskolan eller motsvarande skolformer.

Granskningen omfattar elever som anlänt till skolan under år 2008 och 2009.

Skolinspektionens iakttagelser

Förutsättningar

Klippan kommun ligger i nordvästra Skåne och har 16 250 invånare. Barn- och utbildningsnämnden fullgör kommunens uppgifter inom det offentliga skolväsendet för barn och vuxna samt inom förskoleverksamheten. Nämndens uppgifter omfattar förskoleverksamhet, grundskola, skolbarnomsorg, särskola, gymnasieskola och vuxenutbildning. Nämnden är också ansvarig för svenskundervisning för invandrare. Kommunen är indelad i fem geografiska områden med verksamhet för barn och ungdomar i åldern 1-16 år. Varje område leds av områdeschef och rektor. Gymnasieskolan har 14 program varav två är rikstrekruterande. Ca 60 procent av eleverna på gymnasieskolan kommer från kringliggande kommuner. Verksamheten leds av gymnasiechef och rektorer. Klippans kommun har lång tradition av att ta emot nyanlända familjer.

Kommunens ansvar

Klippans kommun upprättade år 2005 riktlinjer för mottagande av nyanlända elever. Riktlinjerna är dock inte kända av skolans personal och inte heller översatta till något annat språk som kunde gjort dem tillgängliga för nyanlända familjer i kommunen. Kommunen har inte genomfört någon uppföljning av utbildningen för nyanlända elever och har därmed ingen sammanställning av måluppfyllelsen, varken när det gäller kunskapsresultat, särskilt stöd eller normer och värden. Intervjuade företrädare för kommunen har därmed ingen bild av hur det går för eleverna, men är medvetna om att eleverna inte får betyg i alla ämnen. Någon diskussion kring studiehandledning på modersmålet sker inte på kommunnivå. Skolinspektionens regelbundna tillsyn år 2009 har visat att flera av grundskolorna i Klippans kommun inte ger studiehandledning på modersmålet till de elever som behöver. I gymnasieskolan erbjuds inte modersmålsundervisning och företrädare för kommunen har ingen förklaring till varför men uppger svårigheter att hitta modersmåls lärare. Det finns flera språk där kommunen inte förmår erbjuda modersmålsundervisning eller studiehandledning på modersmålet. När det gäller ryska har Klippans kommun ett samarbete med Helsingborgs kommun. Kommunen gör inga speciella insatser för att motivera elever att läsa sitt modersmål. Från förvaltningsnivån uttalas att Antilopenskolan har lång erfarenhet av att ta emot nyanlända elever och att den kompetens som behövs finns på skolan. Eftersom kommunen har en stark tilltro till att skolorna, i synnerhet Antilopenskolan, är så bra på att ta emot nyanlända elever och ge dem en god utbildning, har kommunen inte heller tagit initiativ till några kompetensutvecklingsinsatser när det gäller utbildning för nyanlända elever och känner inte heller till om det skett någon kompetensutveckling i skolorna. Det finns en ambition att skolorna ska använda sig av gymnasieelever och studerande inom sfi för att ge nyanlända eleverna stöd när det inte finns modersmåls lärare, men det är inte känt i vilken utsträckning detta sker i realiteten.

Barn- och utbildningsförvaltningen samarbetar med socialförvaltningen i Klippans kommun kring nyanlända barn och ungdomar. Det vanliga är att eleverna i grundskoleålder placeras i Antilopenskolan, ofta i en årskurs lägre än vad deras ålder är. Men det händer också att sent anlända elever, i mån av plats, placeras i sfi tillsammans med vuxenstuderande. Enligt skollagen¹ har elever rätt till sfi från 16-års ålder. Nyanlända elever i gymnasieskolan får alla börja i sfi. När lärare bedömer att eleven har tillräckliga kunskaper i svenska språket för att tillgodogöra sig undervisning på svenska får eleven, beroende på ålder, övergå till årskurs 9 eller i gymnasieskolans individuella program.

Gemensamt för skolorna är att rektor inte leder arbetet kring nyanlända elever utan ansvaret för eleverna överläts till lärare och annan personal.

¹, kap. 13 § 6 skollagen

Att vara nyanländ elev i skolan

Grundskola

I Antilopenskolan finns en handlingsplan för mottagande av nyanlända elever som innehåller frågor som skolan ska söka svar på hos eleven och vad som är viktigt att förklara för vårdnadshavare innan skolstart. Planen innehåller även en kartläggning av elevens tidigare skolgång, dock är det endast vissa ämnen som kartläggs. En av lärarna, specialpedagog, har ansvaret för kartläggningen. Innehållet i planen är dock inte känd bland personalen varför alla beslutade insatser inte genomförs. Eleven blir direkt inskriven i en klass och får ett individuellt schema. Vid behov kan man skapa smågrupper där eleverna får sin undervisning. Det finns dock inga särskilda medel tilldelade för nyanlända elever, utan de behandlas i samma ordning som alla elever. Kuratorn och skolsköterskan har dock ett särskilt ansvar för att följa de nyanlända elevernas utveckling. Det görs inga uppföljningar på skolan kring hur väl introduktionen fungerar.

Antilopenskolan gör vissa insatser t.ex. genom aktivitetsdagar kring olika länder men för övrigt saknas ett systematiskt arbete för att de nyanlända eleverna ska bli en del av skolans sociala gemenskap. Skolan förlitar sig i hög utsträckning på att eleverna själva tar initiativ. I flera fall lyckas detta också, men Skolinspektionen har även tagit del av exempel där eleverna känt sig utanför i flera år. Elever som kommit till skolan som nyanlända för många år sedan berättar om svårigheterna när man kom och att ingen tog särskilt hand om dem.

Skolinspektionen har inte sett några exempel på att lärarna använder sig av elevernas tidigare kunskaper. Vissa eleverna uttrycker att de skäms för att använda sig av lexikon i undervisningen och att de blir retade för att de inte kan prata så bra svenska. Det framkommer också synpunkter från elever att lärarna inte tillämpar samma regler för elever med utländsk respektive svensk bakgrund, vilket bekräftas vid inspektionsbesöket då det i skolan råder en tydlig uppdelning i t ex grupper mellan elever med utländsk bakgrund och elever med svensk bakgrund. Rektor menar att denna gruppindelning endast skett vid det aktuella tillfället och lärarna betonar att de arbetat med temadagar kring integration och att det inte är ett problem på skolan. Skolan har dock inte utvärderat eller följt upp effekterna av detta temaarbete.

Skolinspektionen bedömer att grundskolan trots handlingsplan inte förmår ge nyanlända elever det strukturerade mottagande som de behöver. Skolan följer inte upp hur introduktionen fungerar men har trots det en bild av att den fungerar väl. Skolinspektionen har dock funnit flera exempel på att så inte är fallet. Skolans värdegrundsarbete omfattar inte ett medvetet arbete för att nyanlända elever ska bli en del av skolans sociala gemenskap².

² kap. 1 § skollagen och Skolverkets allmänna råd för utbildning av nyanlända elever (SKOLFS 2009:15)

Gymnasieskola och sfi

På individuella programmet finns ca 25-30 elever varav enstaka är nyanlända. Gymnasieskolan har inga utarbetade rutiner för mottagande av nyanlända elever, man "lagar efter läge" och rektor är inte involverad i arbetet. Vid mottagandet används tolk vid samtal med föräldrar. Vid samtal enbart med elever används tolk i varierande utsträckning och när ingen tolk är med använder man de personer som då finns tillhands, kanske en släkting eller någon vuxen som studerar inom sfi. Gymnasieskolan genomför ingen individuell kartläggning eller värdering av elevens tidigare kunskaper. Alla elever placeras på sfi bland vuxenstuderande, som ibland är deras egna föräldrar, tills de anses klara svenska språket för att kunna tillägna sig undervisning på svenska. Inom sfi tar lärare hjälp av studerande för att tolka och översätta. På grund av en ökning av studerande inom sfi förläggs viss del av undervisningen till kvällstid. För att främja social gemenskap har alla studerande inom sfi en gemensam rast en gång i veckan. Men eleverna har ingen kontakt med övriga elever i gymnasieskolan. Enligt lärare och elever råder en god stämning inom sfi och acceptans för olika kulturer och religioner samt att man visar respekt för varandra. Nyanlända elever i gymnasieskolan uppger att de trivs i samhället och med sina kamrater. Dock framkommer i elevintervjuer att vissa lärare och personal på skolan visar bristande respekt för dem och de upplever att de ibland inte tas på allvar.

Efter sfi-studierna får eleven gå på individuella programmet med stöd av gymnasieskolans resursverksamhet. Enstaka elever har börjat direkt på individuella programmet men då kommer undervisning i svenska språket i första hand. I individuella programmet går eleven ca ett år. Gymnasieskolan genomför inget systematiskt arbete för att ta reda på resultat av utbildningen för nyanlända elever.

För att höja kvaliteten i individuella programmet driver Klippans kommun sedan år 2007 ett projekt "Min framtid". Projektet omfattar samtliga elever inom individuella programmet och målet är att fler elever ska nå målen i grund- och gymnasieskolan. Vidare ska projektet möjliggöra för fler elever att nå behörighet till gymnasieskolans nationella program, skapa utvecklingsvägar som främjar elevernas personliga utveckling, samt på sikt öka deras möjlighet till arbete. Någon uppföljning eller utvärdering av projektet har inte genomförts och rektor uttrycker svårigheter att få syn på resultatet av undervisningen, i synnerhet när det gäller nyanlända elever. Skolan saknar rutiner för värdegrundsarbetet men rektor anser att förhållningssättet till nyanlända elever är gott i individuella programmet men att det kan bli bättre på de nationella programmen.

I Skolverkets allmänna råd för utbildning av nyanlända elever³ anges bland annat att skolan bör ha tydliga mål och riktlinjer, se till att lärare får den kompetensutveckling som krävs och vikten av att arbeta för att eleverna ska bli en del av skolans sociala gemenskap. Avsaknaden av gemensamma diskussioner, rutiner, förhållningssätt och uppföljning i Klippans gymnasieskola leder till att var och en har sina uppfattningar

³ Skolverkets allmänna råd för utbildning av nyanlända elever (SKOLFS 2009:15)

om hur det förhåller sig med nyanlända elevers situation i skolan. Skolinspektionen bedömer att skolan behöver utveckla sitt mottagande och sin introduktion av nyanlända elever.

Medvetenheten om det egna och delaktighet i det gemensamma kulturarvet ger en trygg identitet som är viktig att utveckla tillsammans med förmågan att förstå och leva sig in i andras villkor och värderingar. Enligt läroplanerna⁴ är skolan en social och kulturell mötesplats som både har en möjlighet och ett ansvar att stärka denna förmåga hos alla som arbetar där. Eftersom nyanlända elever inte har tillgång till språket är det av extra vikt att lärare och annan personal lägger sig vinn om att ta reda på hur eleverna upplever mötet med skolan, personalen och kamraterna. Det är viktigt att skolans personal tar till vara och visar respekt för elevens erfarenheter av skola och lärande. Den nyanlända eleven har oftast andra kulturella erfarenheter och de "osynliga" reglerna i skolan i Sverige kan vara svåra att förstå då lärares och elevers roller i olika länders skolsystem varierar. Det är därför viktigt att lyssna in vilka förväntningar eleven har på den svenska skolan. Lika viktigt är det att eleven får information om hur skolan fungerar i Sverige, särskilt när det är stora skillnader jämfört med elevens ursprungsland. All information kan inte tas in vid ett eller ett par tillfällen utan måste ges återkommande.

Skolledare och lärare i Klippan har en bild av att nyanlända elever är integrerade. Skolinspektionens uppfattning är dock att skolorna saknar systematiskt arbete för att nyanlända elever ska bli en del av den sociala gemenskapen och ansvaret har, i alltför hög utsträckning, lagts på eleverna själva.

Eftersom skolorna i Klippan för det mesta inte använder tolk finns enligt Skolinspektionen risk att det blir för svårt för eleven att själv beskriva egna erfarenheter, kunskaper och utbildningsbehov. Med stöd av tolk eller modersmålslärare skulle elevens möjlighet att berätta sin egen historia öka. Kommunen bör i högre utsträckning använda tolk för att kunna genomföra en grundligare kartläggning⁵.

Undervisningens ändamålsenlighet

Grundskola

Någon egentlig kartläggning av vad eleverna har med sig från tidigare skolbakgrund görs inte i Antilopskolan. De första två veckorna får de hela sin utbildning enbart i svenska som andraspråk. Med hjälp av tolk bedöms i vilken utsträckning och i vilka ämnen eleverna kan delta i reguljär undervisning. Det vanliga är att eleverna först deltar i de praktiska ämnena i den reguljära undervisningen, men det finns också exempel på andra ämnen där eleverna direkt är med, t ex matematik. Eleverna får dock ingen studiehandledning på sitt modersmål i samband med denna undervisning. Fokus i lärarnas arbete ligger på att eleverna först ska lära sig svenska, sedan kan de få under-

⁴ Avsnitt 1 i Läroplanen för det obligatoriska skolväsendet (Lpo 94) och Läroplanen för de frivilliga skolorna (Lpf 94)

⁵ Skolverkets allmänna råd för utbildning av nyanlända elever (SKOLFS 2009:15)

visning i fler ämnen. Trots detta finns det exempel på elever som varit på skolan i över ett år, men som fortfarande inte pratar och skriver på svenska. Flera lärare uttrycker i intervjuerna svårigheter i att anpassa undervisningen utifrån de nyanlända elevernas behov och förutsättningar och uttrycker att de står själva i detta arbete. Vid inspektionstillfället sker undervisning i matematik i en klass där de nyanlända eleverna arbetar med ett individuellt material, men tillsammans med övriga klassen. Läraren uttrycker svårigheter i att veta om de nyanlända förstått de givna instruktionerna och uppger att de saknar kompetens för att kunna undervisa de nyanlända eleverna. Det visar sig också att det är få av lärarna i skolan som har utbildning i svenska som andraspråk.

För samtliga nyanlända elever upprättas individuella utvecklingsplaner på samma sätt som för övriga elever. Av de planer som kommit Skolinspektionen till del, framgår dock att skolan inte utgår från elevens förmågor, intressen och starka sidor och lärarna menar att ingen av de nyanlända under sitt första år i svensk skola uppnår nivån för att kunna få betyg i något av grundskolans ämnen eftersom de inte har tillräckliga kunskaper i svenska språket.

Skolinspektionens konstaterar att skolan inte organiserar och anpassar undervisningen utifrån varje nyanländ elevs behov och förutsättningar. Elevens förmågor, intressen och starka sidor tas inte tillvara och inte heller elevens ämneskunskaper. Skolan tar inte reda på vad eleven kan och kan därmed inte ge undervisning i alla ämnen. Det är enligt kommentarerna till allmänna råd för utbildning av nyanlända elever⁶ skolans ansvar att ge eleven det stöd som hon eller han behöver för att så effektivt som möjligt fortsätta sitt lärande i alla ämnen. Skolan är också, enligt förordningarna⁷, skyldig att ge eleven studiehandledning på modersmålet. Studiehandledning och ämnesundervisning på modersmålet är effektiva redskap för elevernas kunskapsutveckling. Forskning visar att kunskapsutvecklingen gynnas av att de begrepp som används i ämnesundervisningen befästs både på elevens modersmål och på det svenska språket. Vidare är det inte ovanligt att nyanlända elever har goda eller mycket goda kunskaper i såväl teoretiska som praktisk-estetiska ämnen. Att få sina kunskaper erkända och bedömda genom att få betyg i ett eller flera ämnen, även om man inte behärskar svenska språket, är en viktig bekräftelse på att man har ett värde.

Skolan inventerar inte personalens behov av kompetensutveckling och genomför inte heller några särskilda kompetensutvecklingsinsatser. Ett exempel som belyser behovet av kompetensutveckling är att allmänna råd för utbildning av nyanlända elever, inte är kända bland personalen.

Skolan tar inte sitt ansvar att följa upp och utvärdera undervisningen vilket innebär att det inte finns en tydlig bild av vad som utgör framgångsrika insatser. Skolinspektionen bedömer att skolan måste utveckla kvaliteten i undervisningen och se till att eleverna ges en likvärdig utbildning.

⁶ Skolverkets allmänna råd för utbildning av nyanlända elever, s. 15

⁷ Grundskoleförordningen 5 kap 2-3 §§

Gymnasieskola och sfi

Eleverna får ingen studie- och yrkesvägledning och vet inte hur det kommit sig att de blivit placerade i den kurs de går i. Det finns inga dokumenterade rutiner för arbetet med nyanlända elever i gymnasieskolan och lärarna uppger att de har outtalade rutiner som finns "i huvudet". Lärarna i individuella programmet har pedagogisk utbildning för att arbeta i grundskola. Två av lärarna har viss specialpedagogisk utbildning. För övrigt saknas tillgång till specialpedagogisk kompetens och trots att det finns nyanlända elever i behov av särskilt stöd upprättas inte åtgärdsprogram. Lärarna har inte fått någon särskild kompetensutveckling för att arbeta med nyanlända elever och uppger att det aldrig förekommit några diskussioner kring nyanlända elevers utbildning. I individuella programmet kallas eleven först till möte med tolk där läraren berättar om hur det fungerar på skolan och försöker ge en bild av hur det är att komma in i den svenska skolan. Någon kartläggning eller validering av elevernas förkunskaper görs inte vid första mötet utan lärarna tar reda på dessa efterhand som de skapar en relation med eleven. Några tester genomförs inte. Individuell studieplan upprättas inte inom sfi medan samtliga elever inom individuella programmet får en individuell studieplan. Studieplanen är dock okänd bland eleverna.

Den undervisning eleverna ges inom sfi är svenska enligt kursplanerna för sfi. Vid inspektionstillfället sker undervisningen för samtliga elever med hjälp av bandspelare där eleven studerar enskilt och själv använder lexikon när det behövs. Övriga läromedel består av grammatikbok och tidningar. Vid samtal framkommer att denna undervisning dominerar men att eleverna ibland får se en film och då får skriftligt prov efteråt. Enligt skollagen^s ska den som deltar i sfi ges möjlighet att öva det svenska språket i arbetslivet och kombinera sina studier med andra aktiviteter. Så länge den nyanlända eleven inte behärskar svenska språket ges inte någon möjlighet till praktik eller annat sätt att öva svenska språket i Klippan. Men allteftersom kunskaperna i svenska ökar sker en successiv övergång till individuella programmet. För övrigt är det ingen elev som kombinerar sina sfi-studier med andra studier. Tillgång till specialpedagogisk kompetens saknas och vid inspektionstillfället framkom att alla elever i behov av särskilt stöd inte får det. Någon studiehandledning på modersmålet eller undervisning i modersmål ges inte.

Inom individuella programmet får eleverna undervisning i svenska, i viss mån matematik och ibland även samhällsorienterade ämnen utifrån grundskolans kursplaner och när det sätts betyg är det i dessa ämnen. Enligt lärare och elever är engelska svårast, vilket gör att eleverna inte blir behöriga till nationellt program. Eleverna får ingen undervisning i modersmålet inte heller studiehandledning på modersmålet. Det råder delade meningar i gymnasieskolan om eleverna ges undervisning i svenska som andraspråk eller inte. Undervisningen inom individuella programmet är anpassad efter individen och varje elev studerar enskilt eftersom eleverna är för få för att bilda grupper. Lärarna har ofta samtal med eleven men elevens kunskapsutveckling dokumenteras

^s 13 kap. 4b § skollagen

inte. Ambitionen är att eleverna ska övergå till nationellt program och det är läraren som genom olika tester och en helhetsbedömning, "sunt förnuft", avgör när detta är möjligt. I vissa fall kan det dröja några år innan eleven anses ha förutsättningar att klara av ett nationellt program. I andra fall hinner eleven bli 20 år och får då fortsätta sina studier i vuxenutbildningen.

Gymnasieskolan saknar rutiner för nyanlända elevernas övergång till nationellt program och några gemensamma diskussioner mellan lärare inom individuella programmet och nationellt program förs inte kring eleverna. Eftersom skolan inte följer upp utbildningen är det okänt hur många nyanlända elever som blir behöriga och genomför studier i nationellt program. Några rutiner eller diskussioner kring hur skolan ska arbeta med nyanlända elever i nationellt program finns inte heller. Lärarna avgör själva hur de ska arbeta med eleverna och får på eget initiativ hämta information från eleven som utgångspunkt för lärandet, vilket innebär att elevernas tidigare kunskaper inte tas tillvara av alla lärare.

Eleverna bedöms och betygsätts i vissa kurser utifrån sina kunskaper i svenska och inte enligt betygsriterierna för den aktuella kursen. Eftersom eleverna inte får studiehandledning på modersmålet är de hänvisade till varandra när det behöver stöd. De beskriver också att de skulle behöva mera tid för att hinna översätta dokument och texter i läroböcker i vissa ämnen.

Det råder, enligt Skolinspektionen, stor osäkerhet hos såväl skolläda som personal i gymnasieskolan kring vad som är framgångsrik utbildning av nyanlända elever. Myndigheten för skolutveckling arbetade år 2007 fram ett stödmaterial "Kvalitet inom IV – hela skolans ansvar"⁹. Där framkommer i en kartläggning att individuella lösningar utifrån elevernas behov, förkunskaper och intressen, varierande undervisningstid beroende på elevens behov, tydlig integration med skolan i övrigt, varierad undervisning i olika ämnen, modersmål och studiehandledning på modersmål samt ett tydligt kommunalt ansvar med mål och riktlinjer, uppföljning och utvärdering utgör framgångsfaktorer. Dessa framgångsfaktorer återfinns även i Skolverkets allmänna råd för utbildning av nyanlända elever. Det är synnerligen angeläget att gymnasieskolan i Klippan ser till att skaffa sig kompetens och nödvändig insikt i styrdokument som rör nyanlända elever så att dessa får den kvalitativa och likvärdiga utbildning de har rätt till.

Skolinspektionen konstaterar att gymnasieskolan inte ger eleverna tillräckliga möjligheter att så snabbt som möjligt studera i gymnasieskolans nationella program. Nyanlända ungdomar är i regel inte behöriga att studera i gymnasieskolans nationella eller specialutformade program men om utbildningen anpassas till deras behov kan de ofta helt eller delvis studera inom programinriktat individuellt program, PRIV. Om nyanlända elever som studerar i gymnasieskolans individuella program för möjlighet att följa undervisningen i någon eller några av skolans nationella kurser som är valda utifrån elevens framtida mål, kan detta ha positiva effekter och komplettera den språkbildning

⁹ Kvalitet inom IV – hela skolans ansvar, Myndigheten för skolutveckling, 2007

och introduktion eleven får i det individuella programmet. Eleven får "språkpraktik" och blir delaktig i skolans vanliga undervisning.

Det har kommit till Skolinspektionens kännedom att alla nyanlända elever i gymnasieskolan inte får det stöd de har rätt till. Rektor är enligt gymnasieförordningen¹⁰ skyldig att se till att behovet av stöd utreds. Om utredningen visar att eleven behöver särskilt stöd, ska rektor se till att ett åtgärdsprogram utarbetas. I gymnasieskolan görs inte detta. Det är synnerligen angeläget att skolan särskilt uppmärksammar nyanlända elever eftersom de ibland kommer från länder där situationen är kaotisk vilket förorsakat dem funktionshinder av olika slag som leder till att de är i behov av särskilt stöd.

Helhetsbedömning

Trots att Klippans kommun har lång erfarenhet av att ta emot nyanlända elever visar Skolinspektionens kvalitetsgranskning brister i en rad avseenden.

Det är kommunen som har det yttersta ansvaret för alla elevers utbildning. Med några få undantag gäller samma bestämmelser för nyanlända elever som för alla andra elever i skolan. Speciellt betydelsefulla är de bestämmelser som gäller skolans likvärdighet, elevens tillgång till utbildning och särskilt stöd samt utbildningens anpassning till elevens individuella behov.

Enligt allmänna råd för utbildning av nyanlända elever bör kommunen ha riktlinjer för mottagandet av nyanlända elever som är kända av skolans personal och se till att information finns lättillgänglig för eleven och elevens vårdnadshavare. Klippans kommun har visserligen tagit fram riktlinjer men de är inte kända och används således inte. Detta innebär att ansvaret för mottagande av nyanlända elever läggs på enskilda rektorer och lärare. Eftersom kommunen inte uppmärksammar och analyserar situationen för nyanlända elever saknas samlad kunskap om dessa elevers resultat och måluppfyllelse i kommunen.

Kommunen har inte heller inventerat behovet av och tillgången till modersmålslärare, eller behovet av studiehandledning, som även det framgår av allmänna råden att kommunen bör göra. Vid behov bör kommunen samordna resurser mellan kommunens skolor och eftersom Klippans kommun är relativt liten skulle samordning även kunna ske med andra kommuner.

Kommunen bör sträva efter att skapa ett gemensamt förhållningssätt och en gemensam kunskapsbas för att kunna genomföra ett så bra mottagande som möjligt och en effektiv utbildning. Klippans kommun saknar samlad kunskap om nyanlända elever. Bland de viktigaste förutsättningarna för att lyckas med utbildningen av nyanlända elever är att personalen har kompetens för den undervisning som de bedriver. Kommunen har ansvar för att identifiera kompetensbehov och vid behov samordna kompetensutveckling för den personal som har hand om utbildningen. Detta sker inte i Klippans kommun och kommunen behöver utveckla personalens kompetens inom området. Vid sidan av

¹⁰ 8 kap. 1 -2 § gymnasieförordningen

kunskap om gällande förordningar är även kunskap om de internationella konventioner, som Sverige ratificerat, nödvändig för beslutsfattare och tjänstemän.

Nyanlända elever ska, samtidigt som de lär sig ett andraspråk, också lära på detta för dem nya språk. För att underlätta elevernas lärande bör lärare därför ha en grundläggande kunskap om vad andraspråksinläring innebär och vad som är specifikt i det ämne man undervisar i. Vidare bör kompetensutvecklingen leda till ett språkutvecklande arbetssätt i alla ämnen, vilket innebär att ämnesstudierna bedrivs på ett sådant sätt att det stimulerar såväl utveckling av det svenska språket som den ämnesspecifika kunskapsutvecklingen.

Även kunskapen om hur det är att vara nyanländ elev i Klippan saknas hos ansvariga företrädare för kommunen. Miljön förutsätts vara trygg, men Skolinspektionen har fått flera indikationer på att så inte är fallet, vilket gör att kommunen behöver följa upp och utvärdera elevernas situation.

De nyanlända elevernas skolbakgrund ser olika ut men detta beaktas inte vid organisering och planering av utbildningen i någon högre utsträckning av Klippans kommun. Det sker ingen kartläggning eller värdering av elevernas tidigare kunskaper vare sig på kommunnivå eller på skolnivå. Därmed blir det inte heller möjligt att anpassa undervisningen till varje enskild elev utan undervisningen blir lika för alla. Eleverna går även miste om det stöd de har rätt till även i form av studiehandledning på modersmålet.

Eftersom kursplanerna i svenska som andraspråk och sfi har olika inriktning måste elevens individuella förutsättningar beaktas när kommunen och skolorna väljer kursplan för den nyanlända elevens studier i svenska. Elevens ålder, kunskaper, erfarenheter och mål har stor betydelse. Oavsett kursplan för studier i svenska är det viktigt att studierna inte bara blir teoretiska språkstudier. Eleven måste få möjlighet att kombinera eller integrera språkstudierna i andra ämnen eller med praktik i arbetslivet.

Skolinspektionens krav på åtgärder/rekommendationer:

Skolinspektionen bedömer att Klippans kommun och skolorna behöver vidta åtgärder inom följande områden:

Krav på åtgärder:

- Som en konsekvens av att grundskolan inte kartlägger och värderar nyanlända elevers tidigare kunskaper får eleverna inte undervisning i samtliga ämnen, vilket skolan måste åtgärda.
- Grundskolan och gymnasieskolan måste utveckla rutiner och arbetsformer som innebär ett aktivt arbete för att nyanlända elever ska bli en del av den sociala gemenskapen i skolan samt utveckla värdegrundsarbetet så att inga elever kränks.

- Grundskolan och gymnasieskolan måste se till att nyanlända elever i behov av särskilt stöd får det.
- Grundskolan och gymnasieskolan måste se till att alla elever som behöver studiehjälp får det.
- Kommunen måste se till att alla elever som behöver modersmålsundervisning får det.
- Gymnasieskolan måste säkra en likvärdig bedömning och betygssättning för nyanlända elever.
- Kommunen måste se till att elever som tas emot i sfi tillhör målgruppen.

Rekommendationer:

- Kommunen behöver se till att riktlinjerna för mottagande av nyanlända elever är kända av skolans personal, samt att information om hur anmälan till skolan ska ske finns lätt tillgänglig för eleven och elevens vårdnadshavare
- Grundskolan och gymnasieskolan bör fastställa vilket innehåll skolintroduktionen ska ha, ha rutiner för nyanländas introduktion i klassen samt återkommande ge eleven och elevens vårdnadshavare information om skolans värdegrund, mål och arbetssätt
- Grundskolan och gymnasieskolan bör i högre utsträckning ta reda på elevens tidigare skolbakgrund och förväntningar på den svenska skolan. Skolorna behöver också kartlägga elevens tidigare kunskaper som läs- och skrivförmåga, kunskaper i modersmålet, i svenska, i andra språk samt olika ämnen beträffande begrepp, förståelse och förmåga till problemlösning.
- Grundskolan bör noga överväga vilka för- och nackdelar undervisning i reguljär undervisning eller särskild grupp, s.k. förberedelseklass, innebär för den enskilde eleven och ha beredskap att förändra organisationen vid behov.
- Gymnasieskolan bör, utifrån kartläggningen av elevens tidigare kunskaper och personliga mål, noga överväga vilka för- och nackdelar undervisning enligt kursplaner i svenska som andraspråk eller sfi innebär för eleven. Skolan ska också ha beredskap att vid behov förändra sin organisation.
- Gymnasieskolan behöver ge nyanlända elever studie- och yrkesvägledning och se till att studierna i sfi kombineras med andra studier eller praktik i arbetslivet.
- Lärarna behöver utveckla och tillämpa arbetssätt som förenar språkutveckling och lärande av ämnesinnehåll.
- Kommunen behöver följa upp i vilken utsträckning behovet av modersmålslärare och lärare i svenska som andraspråk kunnat tillgodoses inom kommunen.

- Kommunen behöver identifiera behov av och samordna kompetensutveckling för den personal som har hand om utbildningen. Skolorna behöver inventera personalens behov av kompetensutveckling och bedöma olika personalgruppers behov av särskild kompetensutveckling.

Uppföljning

Skolinspektionen följer upp detta krav på åtgärder inom sex månader från beslutsdatum. **Senast inom sexmånader från dagen för beslutet, dvs. senast den 25 mars 2010, ska Klippans kommun redovisa till Skolinspektionen, avdelningen i Lund vilka åtgärder som vidtagits.**

På Skolinspektionens vägnar

Björn Persson
Avdelningschef

Irène Sehlin
Undervisningsråd

I ärendets slutliga handläggning har också undervisningsråd Helena Olivestam Torold och enhetschef Lotta Kårlind deltagit.

Kopia till:
Rektorn vid Antilopenskolan och Gymnasieskolan i Klippans kommun